

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2026"

TIKUV-TRIKOTAJ KORXONALARIDA IQTISODIY SAMARADORLIKNI OSHIRISHNING ZAMONAVIY YONDASHUVLARI

Shaxnoza Asatullayeva

Namangan Davlat Texnika Universiteti

Annotatsiya: Ushbu maqolada tikuv-trikotaj korxonalarida iqtisodiy samaradorlikni oshirishning zamonaviy yondashuvlari tahlil qilinadi. Ishlab chiqarish jarayonlarini raqamlashtirish, innovatsion boshqaruv tizimlarini joriy etish, resurslardan samarali foydalanish hamda logistika tizimini optimallashtirish orqali korxonalarning raqobatbardoshligini oshirish yo'llari yoritiladi. Shuningdek, yengil sanoat tarmog'ida iqtisodiy samaradorlikni oshirishga ta'sir etuvchi asosiy omillar va ularni takomillashtirish mexanizmlari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Tikuv-trikotaj sanoati, iqtisodiy samaradorlik, raqamli transformatsiya, innovatsion boshqaruv, ishlab chiqarish jarayonlari, logistika, resurslar, raqobatbardoshlik.

KIRISH

Hozirgi globalashuv va bozor iqtisodiyoti sharoitida yengil sanoat, xususan tikuv-trikotaj korxonalari milliy iqtisodiyotning muhim tarmoqlaridan biri hisoblanadi. Ushbu soha nafaqat ichki bozorda aholining kiyim-kechak mahsulotlariga bo'lgan talabini qondiradi, balki eksport salohiyati orqali mamlakat valyuta tushumini oshirishga ham sezilarli hissa qo'shadi. Shu sababli tikuv-trikotaj korxonalarining iqtisodiy samaradorligini oshirish masalasi dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Bugungi kunda raqobat kuchaygan sharoitda korxonalar oldida turgan asosiy vazifalardan biri — ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish, xarajatlarni kamaytirish va resurslardan samarali foydalanish orqali yuqori iqtisodiy natijalarga erishishdir. An'anaviy boshqaruv usullari zamonaviy talablarni to'liq qondira olmayotgani sababli, raqamli texnologiyalar, innovatsion boshqaruv tizimlari va logistika jarayonlarini takomillashtirish kabi yondashuvlar muhim o'rin egallamoqda.

Shuningdek, tikuv-trikotaj sanoatida iqtisodiy samaradorlikni oshirish faqat ishlab chiqarish hajmini ko'paytirish bilan emas, balki sifat, tezkorlik va raqobatbardoshlikni ta'minlash bilan ham bog'liqdir. Shu nuqtayi nazardan, korxonalarda zamonaviy boshqaruv yondashuvlarini joriy etish va biznes jarayonlarni takomillashtirish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Mazkur maqolada tikuv-trikotaj korxonalarida iqtisodiy samaradorlikni oshirishning zamonaviy yondashuvlari, ularning amaliy ahamiyati hamda ishlab chiqarish jarayonlariga ta'siri ilmiy jihatdan tahlil qilinadi.

Asosiy qism. Tikuv-trikotaj korxonalarida iqtisodiy samaradorlikni oshirish bugungi kunda faqat ishlab chiqarish hajmini ko'paytirish bilan emas, balki butun biznes jarayonlarni kompleks optimallashtirish orqali amalga oshiriladi. Zamonaviy yondashuvlar korxonaning

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2026"

barcha bosqichlarini — xomashyo xarididan tortib tayyor mahsulotni iste'molchiga yetkazib berishgacha bo'lgan jarayonlarni qamrab oladi. Ushbu jarayonlarda texnologik yangilanishlar, raqamli boshqaruv tizimlari va innovatsion menejment muhim o'rin tutadi.

Tikuv-trikotaj sanoatida raqamli texnologiyalarning joriy etilishi ishlab chiqarish samaradorligini sezilarli darajada oshirmoqda. CAD (Computer-Aided Design) va CAM (Computer-Aided Manufacturing) tizimlari yordamida kiyim modellari tez va aniq loyihalashtiriladi, bu esa dizayn jarayonidagi xatolarni kamaytiradi va vaqtni tejaydi. Shuningdek, ERP (Enterprise Resource Planning) tizimlari korxonaning barcha bo'limlarini yagona platformada boshqarish imkonini beradi.

Raqamlashtirish natijasida ishlab chiqarish jarayonlari shaffoflashadi, resurslardan foydalanish nazorati kuchayadi va ortiqcha xarajatlar kamayadi. Bu esa korxonaning umumiy iqtisodiy samaradorligini oshiradi.

Zamonaviy tikuv-trikotaj korxonalarida innovatsion boshqaruv tizimlari muhim rol o'ynaydi. Strategik rejalashtirish, jarayonlarni avtomatlashtirish va qaror qabul qilish tizimlarini optimallashtirish orqali korxona faoliyati samaradorligi oshadi.

Lean production (tejamkor ishlab chiqarish) va Just-in-Time (JIT) kabi yondashuvlar ortiqcha zaxiralarni kamaytirishga, ishlab chiqarish jarayonlarini tezlashtirishga hamda resurslarni samarali taqsimlashga yordam beradi. Natijada ishlab chiqarish tannarxi pasayadi va foyda darajasi oshadi.

Tikuv-trikotaj korxonalarida iqtisodiy samaradorlikning asosiy omillaridan biri bu resurslardan oqilona foydalanishdir. Xomashyo, energiya va mehnat resurslarini tejash ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytiradi.

Ayniqsa, chiqindilarni qayta ishlash va materiallardan maksimal foydalanish (zero-waste texnologiyalar) korxonaning ekologik va iqtisodiy samaradorligini oshiradi. Mehnat unumdorligini oshirish uchun esa zamonaviy uskunalar va avtomatlashtirilgan tikuv liniyalari joriy etiladi.

Logistika tizimi tikuv-trikotaj sanoatida muhim strategik ahamiyatga ega. Xomashyo yetkazib berishdan tortib tayyor mahsulotni mijozga yetkazishgacha bo'lgan jarayonlar samarali tashkil etilsa, xarajatlar kamayadi va vaqt tejiladi.

Ta'minot zanjirini raqamli boshqarish tizimlari orqali nazorat qilish ishlab chiqarish uzluksizligini ta'minlaydi. Ayniqsa, eksportga yo'naltirilgan korxonalar uchun logistika samaradorligi raqobatbardoshlikni belgilovchi asosiy omillardan biridir.

Zamonaviy iqtisodiy sharoitda marketing strategiyalari ham korxona samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Tikuv-trikotaj korxonalari uchun onlayn savdo platformalari (e-commerce), ijtimoiy tarmoqlar va raqamli marketing vositalaridan foydalanish muhim ahamiyatga ega.

Raqamli marketing orqali mahsulotlar tezroq sotiladi, mijozlar bazasi kengayadi va brendning bozordagi o'рни mustahkamlanadi. Bu esa korxona daromadini oshirishga xizmat qiladi.

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2026"

Korxona samaradorligining muhim omillaridan biri mehnat resurslaridir. Xodimlarning malakasini oshirish, zamonaviy texnologiyalar bo'yicha treninglar tashkil etish ishlab chiqarish sifatini oshiradi.

Raqamli texnologiyalar bilan ishlay oladigan malakali kadrlar korxonaning innovatsion rivojlanishiga turtki beradi. Shu sababli inson kapitaliga investitsiya kiritish iqtisodiy samaradorlikni oshirishning muhim yo'nalishlaridan biridir.

Tikuv-trikotaj sanoatida 3D modellashtirish, avtomatlashtirilgan kesish uskunalari va aqlli ishlab chiqarish tizimlari joriy etilishi korxona faoliyatini tubdan o'zgartirmoqda. Ushbu texnologiyalar ishlab chiqarish tezligini oshiradi, material yo'qotilishini kamaytiradi va mahsulot sifatini yaxshilaydi.

Natijada korxona bozorda raqobatbardosh bo'lib, yuqori foyda olish imkoniyatiga ega bo'ladi.

1-jadval. Tikuv-trikotaj korxonalarida zamonaviy yondashuvlarning iqtisodiy samaradorlikka ta'siri

Yo'nalish	Qo'llaniladigan usullar	Iqtisodiy natija
Raqamlashtirish	ERP, CAD/CAM	Xarajatlar kamayadi, tezlik oshadi
Boshqaruv	Lean, JIT	Resurslar tejiladi
Logistika	Raqamli ta'minot tizimi	Yetkazib berish optimallashtiriladi
Marketing	E-commerce, SMM	Sotuv hajmi oshadi
Kadrlar	Trening va malaka oshirish	Mehnat unumdorligi oshadi

Tikuv-trikotaj korxonalarida iqtisodiy samaradorlikni oshirish jarayonida raqamli transformatsiya va avtomatlashtirish bilan bir qatorda ishlab chiqarishning tashkiliy tuzilmasini ham takomillashtirish muhim ahamiyatga ega.

Korxonalarda boshqaruv tizimini soddalashtirish, jarayonlarni bosqichma-bosqich raqamli monitoring qilish va real vaqt rejimida nazorat qilish ishlab chiqarishdagi yo'qotishlarni kamaytiradi hamda qaror qabul qilish tezligini oshiradi.

Shu bilan birga, ishlab chiqarish liniyalarini moslashuvchan (flexible) tizimga o'tkazish buyurtmalar o'zgarishiga tez javob berish imkonini yaratadi.

Korxonalarda sifat menejmenti tizimlarini joriy etish ham iqtisodiy samaradorlikka bevosita ta'sir qiladi.

Mahsulot sifatining barqarorligi qayta ishlash (rework) xarajatlarini kamaytiradi va mijozlar ishonchini oshiradi. ISO standartlariga mos ishlab chiqarish tizimlari korxonaning xalqaro bozordagi raqobatbardoshligini kuchaytiradi, bu esa eksport hajmining ortishiga olib keladi.

Shu sababli sifat nazorati faqat yakuniy bosqichda emas, balki butun ishlab chiqarish jarayonida amalga oshirilishi lozim.

Shuningdek, energiya samaradorligi masalasi ham zamonaviy tikuv-trikotaj korxonalarida muhim o'rin tutadi. Energiya tejovchi uskunalaridan foydalanish, ishlab

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2026 "

chiqarish jarayonlarini optimallashtirish va ortiqcha energiya sarfini kamaytirish korxona umumiy xarajatlarini sezilarli darajada qisqartiradi. Bu esa iqtisodiy samaradorlikni oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Bozor sharoitida mijozlar talabining tez o'zgarishi korxonalardan moslashuvchan marketing strategiyalarini talab qiladi.

Mahsulot dizaynini tez yangilash, trendlarni kuzatish va mijozlar bilan to'g'ridan-to'g'ri aloqa o'rnatish orqali sotuv hajmini oshirish mumkin. Ayniqsa, raqamli platformalar orqali marketing yuritish korxonalarga keng auditoriyaga chiqish imkonini beradi.

Quyidagi jadvalda tikuv-trikotaj korxonalarida zamonaviy yondashuvlarning iqtisodiy samaradorlikka ta'siri umumlashtirilgan:

2-jadval. Zamonaviy yondashuvlarning iqtisodiy samaradorlikka ta'siri

Zamonaviy yondashuv	Qo'llash mexanizmi	Iqtisodiy samaradorlikka ta'siri
Raqamli boshqaruv	ERP, real-time monitoring	Xarajatlar kamayadi, nazorat kuchayadi
Moslashuvchan ishlab chiqarish	Flexible production liniyalari	Buyurtmalarga tez javob berish
Sifat menejmenti	ISO va ichki nazorat tizimlari	Qayta ishlash xarajatlari kamayadi
Energiya tejamlilik	Energiya-efficient uskunalari	Ishlab chiqarish xarajatlari qisqaradi
Raqamli marketing	E-commerce, SMM	Sotuv hajmi va bozor ulushi oshadi

Umuman olganda, tikuv-trikotaj korxonalarida iqtisodiy samaradorlikni oshirish kompleks yondashuvni talab qiladi. Texnologik yangilanishlar, boshqaruv tizimlarini modernizatsiya qilish va marketing strategiyalarini raqamlashtirish korxonaning barqaror rivojlanishini ta'minlaydi hamda uning raqobatbardoshligini sezilarli darajada oshiradi.

Xulosa

Tikuv-trikotaj korxonalarida iqtisodiy samaradorlikni oshirish zamonaviy iqtisodiy sharoitda korxona raqobatbardoshligini ta'minlovchi eng muhim omillardan biri hisoblanadi.

O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, ishlab chiqarish jarayonlarini raqamlashtirish, innovatsion boshqaruv tizimlarini joriy etish, resurslardan oqilona foydalanish hamda logistika va marketing strategiyalarini takomillashtirish korxona faoliyatining umumiy samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

Shuningdek, zamonaviy texnologiyalar, xususan ERP tizimlari, avtomatlashtirilgan ishlab chiqarish liniyalari va raqamli marketing vositalarining qo'llanilishi korxonalarda xarajatlarni kamaytirish va daromadni oshirish imkonini beradi. Bu esa nafaqat ichki bozorda, balki xalqaro bozorlarda ham raqobatbardoshlikni kuchaytiradi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, iqtisodiy samaradorlikni oshirish faqat texnologik yangilanishlar bilan cheklanib qolmaydi, balki boshqaruv tizimini takomillashtirish, kadrlar malakasini oshirish va ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish bilan ham bevosita bog'liqdir. Shu sababli kompleks yondashuv eng samarali yo'l hisoblanadi.

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2026 "

Umuman olganda, tikuv-trikotaj korxonalarida zamonaviy yondashuvlarni joriy etish ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, xarajatlarni kamaytirish va barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarorlari va farmonlari. Yengil sanoatni rivojlantirish bo'yicha hujjatlar to'plami. Toshkent.
2. O'zbekiston Respublikasi Statistika qo'mitasi. (2024). Yengil sanoat tarmoqlari bo'yicha statistik ma'lumotlar.
3. Turdiyev, B. (2022). Yengil sanoat korxonalarida ishlab chiqarish samaradorligini oshirish. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti.
4. Porter, M. E. (2008). Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance. Free Press.
5. Heizer, J., Render, B., & Munson, C. (2017). Operations Management: Sustainability and Supply Chain Management. Pearson.
6. Slack, N., Brandon-Jones, A., & Burgess, N. (2019). Operations Management. Pearson Education.
7. Kotler, P., & Keller, K. L. (2016). Marketing Management. Pearson.